

Vrijplaats, Vluchtoord, Verschrikking en Gevangenis

Arko Oderwald, Koos Neuvel en Willem van Tilburg

Een gezellige plek waar het goed toeven is. Die rol krijgt het ziekenhuis, of een andere vorm van intramurale zorg, in romans, films of poëzie maar zelden toebedeeld. Ook bekijken de tijdelijke bewoners van het ziekenhuis, de patiënten, de permanente bewoners, het zorgverlenend personeel, niet altijd door de zonnigste bril. Dat is natuurlijk niet zo vreemd, vrijwel geen patiënt ligt voor zijn plezier in het ziekenhuis. Je bent behoorlijk ziek, uit je normale omgeving en weg van de vertrouwde mensen in je leven. Je komt in een omgeving waar onbekende anderen bepalen wat er gebeurt.

Toch leidt dat niet altijd tot een zwartgallige blik op het ziekenhuis. In *Vallende vrouw* van Karin Spaink bijvoorbeeld beschrijft zij hoe een ziekenhuisopname een vluchtoord is en rust brengt in haar leven met MS.

Later begrijp ik de meerwaarde van het ziekenhuis. In het ziekenhuis hoef ik even niet meer en kan ik de ruzie tussen mij en mijn lichaam delegeren. Artsen en verplegers houden zich met mijn lichaam bezig en mijn hoofd kan dan eindelijk met verlof. (...) In het ziekenhuis laat ik alles varen. De prednison doet zijn best. Ik kan het even niet alleen af, ik mag op het blessurebankje. De patstelling is doorbroken, het wekenlange wachten op spontane verbetering voorbij: ik heb de hulproepen gemobiliseerd. Ik mag verzorging en prednison en zielig zijn.

Het bovenstaande geldt ook voor de bewoners van *De Toverberg*. Zij zijn verlost van het dagelijkse uitzichtloze gewriemel in het dal, nu zij hier op grote hoogte op legitieme wijze daarvan zijn vrijgesteld. Hoewel legitiem? We weten dat lang niet alle patiënten in de Sanatoria in Davos daadwerkelijk een ernstige ziekte hadden. Sommigen zochten daar een vrijplaats, zoals de geliefde van Hans Castorp, mevr. Chauchat.

Het ideale ziekenhuis kan zelfs beter helemaal geen patiënten hebben. In de aflevering *Compassionate Society* van de serie *Yes Minister* bezoekt minister James Hacker zo'n ziekenhuis. Er werken wel 500 administratieve medewerkers, maar er is, door een budgetprobleem, geen medische staf. De minister loopt door de lege zalen en operatiekamers (erg gunstig, er kan niets slijten en dat scheelt in kosten) en door overvolle administratieve ruimten. Er wordt hem verzekerd dat dit een van de beste ziekenhuizen is van het land. Het wordt zelfs genomineerd voor de Florence Nightingale prijs voor het meest hygiënische ziekenhuis. Er sterven in dit ziekenhuis ook geen patiënten, hetgeen je hoog in de top 100 brengt.

Maar vaker overheerst de verschrikking. Zo zegt Jean Luc Nancy in *De Indringer*, zijn verhaal over zijn harttransplantatie en de daarop volgende kankerperiode met afsluitend een stamceltransplantatie:

Men komt volstrekt verwaasd uit zo'n avontuur. Je herkent jezelf niet meer, zelfs het woord herkennen heeft dan geen betekenis meer (...) Op het laatst ben ik niet meer dan een dun draadje dat loopt van de ene pijn naar de andere en van vreemdheid naar vreemdheid. (...) Mijn hart is twintig jaar jonger dan ikzelf en de rest van mijn lichaam (minstens) een twaalfstal jaar ouder.

En soms wordt de intramurale institutie uiteindelijk tot een gevangenis in plaats van een plaats om te genezen, zoals Gerrit Achterberg beschreef in het gedicht *Terreur* uit de bundel *Blauwzuur*:

O zielsterreur in deze huizen
Elke begonnen vlucht valt weer in gruisen,

De hierboven gegeven typering - vluchtoord, vrijplaats, verschrikking en gevangenis – zijn allemaal terug te vinden in dit boek. Meer dan dertig auteurs beschrijven vanuit verschillende

perspectieven en disciplines aan de hand van romans, poëzie en films het intramurale leven in de gezondheidszorg. Op deze manier komen – zowel vanuit het perspectief van de arts en andere zorgverleners, als dat van de patiënt - verschillende intramurale settings aan bod: het algemene ziekenhuis, het oorlogsziekenhuis, het kindziekenhuis, het verpleeghuis, de psychiatrische inrichting, het sanatorium en de revalidatiekliniek.

Een bijzonder deel van het boek wordt gevormd door een zevental essays over het ziekenhuis op de televisie. Wat is er gebeurd tussen dr. Kildare en dr. House? En wat kunnen we leren van die ontwikkeling?

De bijdragen bestaan voor het grootste deel uit essays. Daarnaast zijn enkele korte originele prozafragmenten opgenomen en zeventwintig gedichten, waarvan enkele vertaald uit het Engels. De redactie meent dat het geheel een veelzijdig beeld geeft van de vele betekenissen die het verblijf in een ziekenhuis kan krijgen, een beeld ook dat – om met Sjaak van der Geest te spreken – het onbenul van gezonde mensen voorgoed kan wegnemen.